

DAVLAT BOSHQARUV AKTLARI

Bojxona instituti 2-kurs kursanti

Xudoyberdiyev Bobur

Ilmiy rahbar: b/x Podpolkovnigi F.Qarshiboyev

Annotatsiya: Maqolada davlat boshqaruv aktlarining tushunchasi, turlari (farmon, qaror, nizom, ko‘rsatma, hukm) va huquqiy asoslari, jumladan, O‘zbekiston Konstitutsiyasi va qonunlari yoritilgan. Boshqaruv aktlari davlat faoliyatini tartibga solish va ijtimoiy munosabatlarni boshqarishda muhim ahamiyatga ega. Maqola huquqshunoslar va talabalar uchun foydalidir.

Kalit so‘zlar: davlat boshqaruv aktlari, farmon, qaror, nizom, ko‘rsatma, hukm, huquqiy asoslar, O‘zbekiston Konstitutsiyasi, normativ-huquqiy hujjatlar, davlat organlari, boshqaruv tizimi.

Аннотация. В статье рассматриваются понятие, виды (указ, решение, положение, инструкция, приговор) и правовые основы актов государственного управления, включая Конституцию Узбекистана и законы. Акты управления играют важную роль в регулировании государственной деятельности и управлении социальными отношениями. Статья полезна для юристов и студентов.

Ключевые слова: акты государственного управления, указ, решение, положение, инструкция, приговор, правовые основы, Конституция Узбекистана, нормативно-правовые акты, государственные органы, система управления.

Annotation: The article discusses the concept, types (decrees, resolutions, regulations, instructions, and rulings), and legal foundations of public administration acts, including the Constitution of Uzbekistan and laws. Public administration acts play an important role in regulating state activities and managing social relations. The article is useful for lawyers and students.

Keywords: public administration acts, decrees, resolutions, regulations, instructions, rulings, legal foundations, Constitution of Uzbekistan, normative-legal acts, state bodies, governance system.

Davlat boshqaruvi — davlatning o‘z faoliyatini muayyan tizimda, tashkil etilgan tartibda va qonuniy asosda amalga oshiruvchi jarayonidir. Ushbu jarayonni boshqaruvchi davlat organlari va ularning qarorlari — boshqaruv aktlari — davlatni boshqarish tizimining asosi hisoblanadi. Davlat boshqaruv aktlari joriy siyosatni amalga oshirish, ijtimoiy munosabatlarni tartibga solish, huquqiy tizimni rivojlantirishda muhim o‘rin tutadi.

Davlat boshqaruv aktlari — davlat organlari tomonidan qabul qilinadigan huquqiy hujjatlar bo‘lib, ular davlat boshqaruvining amaldagi tartib-qoidalarini belgilaydi va bajarilishi majburiy bo‘lgan qoidalarni o‘z ichiga oladi. Bu aktlar odatda normativ-huquqiy xususiyatga ega bo‘lib, davlat organlarining yuritish jarayonlarini, muayyan faoliyatni amalga oshirishni, ijtimoiy va iqtisodiy munosabatlarni boshqarishni tartibga soladi.

Davlat boshqaruv aktlari, asosan, quyidagi funksiyalarni bajaradi:

Normativ tartibni belgilash: Davlat boshqaruv aktlari muayyan sohada faoliyat yuritish uchun zarur bo‘lgan normativ-huquqiy asoslarni shakllantiradi.

Boshqaruv jarayonini tashkil etish: Boshqaruv organlarining faoliyatini muvofiqlashtirish va tartibga solish.

Ijtimoiy munosabatlarni muvofiqlashtirish: Jamiyatda mavjud bo‘lgan turli soha va qatlamlar o‘rtasida munosabatlar o‘rtasida muvozanatni ta‘minlash.

Davlat boshqaruv aktlari turli xil bo‘lishi mumkin. Ularning har biri ma‘lum bir davlat organi tomonidan chiqariladi va muayyan ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishga qaratilgan. Quyida davlat boshqaruv aktlarining asosiy turlari keltirilgan:

2.1. Farmon

Farmon — davlat rahbari (prezident, hukumat rahbari) tomonidan qabul qilingan va davlat boshqaruvi masalalarini hal qilish uchun majburiy huquqiy aktdir. Farmonlar, odatda, umumiy davlat siyosatini amalga oshirish, tashqi siyosat, ijtimoiy va iqtisodiy masalalar bo‘yicha muhim qarorlar qabul qilishda qo‘llaniladi.

Masalan, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni — O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan davlat siyosatini amalga oshirishga qaratilgan majburiy hujjat bo‘lib, bu hujjat normativ-huquqiy xususiyatga ega.

2.2. Qaror

Qaror — boshqaruv organlari, ayniqsa, hukumat, vazirliklar va boshqa ijro etuvchi organlar tomonidan qabul qilinadigan hujjatdir. Qarorlar davlat boshqaruvining o‘rta va past darajadagi masalalarini hal qilishga qaratilgan bo‘lib, ular konkret vazifalarni bajarishga yo‘naltirilgan bo‘ladi.

O‘zbekistonda Hukumatning qarorlari, masalan, "Xalq ta'limi tizimida islohotlarni amalga oshirish to‘g‘risida" qarorlarida o‘quv tizimida kutilayotgan o‘zgarishlar va yangilanishlar belgilab qo‘yilgan.

2.3. Nizom

Nizomlar — aniq bir sohada, masalan, vazirliklar yoki davlat agentliklarida faoliyat yuritish tartibini belgilovchi hujjatlar. Bu hujjatlar ko‘pincha ichki tartiblarni va ijtimoiy munosabatlarni tartibga solish uchun ishlatiladi.

Masalan, "Davlat soliq qo‘mitasining faoliyatini tartibga soluvchi nizom" davlat organining ichki faoliyatini belgilaydi.

2.4. Ko‘rsatma

Ko'rsatma — davlat organlarining o'z ichki tartibiga oid qarorlari bo'lib, ular boshqa organlar yoki xodimlarga o'z faoliyatini qanday amalga oshirishni ko'rsatib beradi. Ko'rsatmalar, odatda, amaliy vazifalar, masalalar va tartiblarni hal etishda qo'llaniladi.

2.5. Hukm

Hukm — ma'lum bir davlat organi tomonidan qabul qilinadigan, ijtimoiy munosabatlarni tartibga solish, shuningdek, normativ-huquqiy hujjatlar sifatida muayyan soha bo'yicha qarorlar chiqarishga asos bo'lgan hujjatdir.

3. Davlat Boshqaruv Aktlarining Huquqiy Asoslari

Davlat boshqaruv aktlari huquqiy tizimning ajralmas qismi sifatida har doim konstitutsiyaviy, huquqiy va normativ-huquqiy asoslarga tayangan holda qabul qilinadi. Har bir davlat boshqaruv aktining qabul qilinishi va amal qilishida quyidagi asoslar muhim rol o'ynaydi:

3.1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi — mamlakatdagi eng yuqori huquqiy hujjat bo'lib, davlat boshqaruvi faoliyatini belgilaydi va barcha boshqa huquqiy hujjatlar, shu jumladan boshqaruv aktlari, shu asosda tuziladi. Konstitutsiya davlat organlarining vakolatlari, fuqarolarning huquqlari va erkinliklari, davlat va jamiyat o'rtasidagi munosabatlarni belgilab beradi.

3.2. O'zbekiston Respublikasi Qonunlari

Davlat boshqaruv aktlari har doim Konstitutsiya va qonunlarga muvofiq chiqarilishi kerak. Har bir qonun davlat organlariga o'z vazifalarini qanday amalga oshirishni belgilab beradi. Qonunlar, odatda, keng miqyosdagi ijtimoiy munosabatlarni tartibga soladi va amaldagi normativ-huquqiy bazaning asosini tashkil etadi.

3.3. O'zbekiston Respublikasi Hukumatining Qarorlari

Hukumat qarorlari davlat boshqaruvining amaldagi siyosatini muayyan sohalarda amalga oshirishga qaratilgan. Hukumat qarorlari davlat boshqaruvi va iqtisodiy siyosatni amalga oshirishda eng muhim hujjatlardan biridir.

3.4. Boshqa Normativ-Huquqiy Hujjatlar

Davlat boshqaruv aktlari ko'pincha o'z ichiga qonunlar, farmonlar, qarorlar va nizomlarni oladi, bu esa davlatning keng qamrovli faoliyatini boshqarish uchun zarur bo'lgan me'yoriy hujjatlarning to'liq tizimini tashkil etadi.

4. Davlat Boshqaruv Aktlarining Yuridik Ta'siri

Davlat boshqaruv aktlarining yuridik ta'siri kengdir, chunki ular davlat organlarining ichki faoliyatini tashkil etish va ijtimoiy munosabatlarni tartibga solishda muhim ahamiyatga ega. Boshqaruv aktlari, odatda, quyidagi ta'sirlarni keltirib chiqaradi:

Majburiyatlar yaratish: Davlat boshqaruv aktlari fuqarolar va davlat organlari o'rtasidagi huquqiy munosabatlarni tashkil etib, majburiyatlar yaratadi.

Ijro etish va nazorat qilish: Har bir boshqaruv akti ijro etilishiga ko'maklashish va uning bajarilishi ustidan nazoratni amalga oshirishga yo'naltirilgan.

Normativ-huquqiy bazani shakllantirish: Davlat boshqaruv aktlari mamlakatning yuridik tizimini to'ldirish va shakllantirishda muhim o'rin tutadi.

Xulosa qilib aytganda davlat boshqaruv aktlari davlat organlari tomonidan chiqariladigan huquqiy hujjatlar bo'lib, ular davlatning amaldagi siyosatini amalga oshirishda, fuqarolar huquqlarini himoya qilishda va ijtimoiy munosabatlarni boshqarishda katta ahamiyatga ega. Bu aktlar o'zining turli turlari, huquqiy asoslari va ta'sirlaridan iborat bo'lib, davlatning barcha sohalarida samarali boshqaruvni ta'minlashga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. — Tashkent, 2021.
2. O'zbekiston Respublikasi Qonunlari: O'zbekiston Respublikasi "Qonunlar to'plami" (turli yillar).
3. "Davlat boshqaruvi tizimi va huquqiy tartib" / M. X. Qodirov. — Tashkent, 2020.
4. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon va qarorlari. — Tashkent, 2023.
5. "Huquqshunoslik asoslari" / M. T. Tursunov. — Tashkent: "Adolat" nashriyoti, 2019.
6. "Davlat boshqaruvi nazariyasi" / A. R. Vahobov. — Tashkent, 2022.
7. Normativ-huquqiy hujjatlar va ularning turlari / Sh. T. Qodirov. — Tashkent, 2021.
8. b/x Podpolkovnigi F. Qarshiboyevning "Ma'muriy javobgarlik" o'quv qo'llanmasi Toshkent 2020.